

บทบรรณาธิการ

ภัยพิบัติ ปรากฏการณ์ที่คนไทยต้องเผชิญ Sustainable preparedness for disaster in Thailand

หลายคนคงทราบข่าวไฟไหม้บ่อขยะในซอย 8 นิคมอุตสาหกรรมบางปู หมู่ 4 ต.แพรกษา อ.เมือง จ.สมุทรปราการ ที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2557 ที่ผ่านมา จนถึงวันนี้ (21 มีนาคม 2557) เจ้าหน้าที่ยังไม่สามารถดับไฟได้ทั้งหมด ทั้งที่มีหน่วยงานต่างๆ ใช้ความพยายามร่วมกันดับเพลิง เหลืออีกประมาณร้อยละ 20 เป็นจุดกึ่งกลางบ่อซึ่งเป็นจุดที่ลึกที่สุด บ่อขยะหมักเป็นเวลานานกว่า 10 ปี จนได้ Gas Methane จำนวนมากซึ่งตรงนี้สามารถนำมาใช้เป็นพลังงานได้ จากเหตุการณ์นี้ส่งผลกระทบให้ชาวบ้านที่ต้องสูดดมหมอกควันที่เกิดจากไฟลุกไหม้กว่า 200 คน เดินทางมาพบแพทย์ในศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัย ซึ่งส่วนใหญ่มีอาการแสบตา แสบจมูก เวียนศีรษะ ผื่นคันตามผิวหนัง นับว่าเหตุการณ์ภัยครั้งนี้เป็นสิ่งที่กระตุ้นเตือนให้คนไทยหันมาช่วยกันลดขยะ แยกขยะ อีกทั้งหลายฝ่ายจำเป็นต้องร่วมกันพัฒนาระบบการป้องกันเหตุการณ์ดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ตลอด 10-20 ปีที่ผ่านมาประเทศไทยประสบกับภัยธรรมชาติเป็นประจำ ในทางสากลแล้วภัยธรรมชาติสามารถเกิดได้ทั้งจาก “ภัยธรรมชาติ” “ภัยจากการระบาดของโรค” และ “ภัยจากน้ำมือมนุษย์” จากสถิติภัยพิบัติแต่ละประเภทในรอบ 20 ปี พบว่าภัยพิบัติที่สร้างความเสียหายมากที่สุดคือ ภัยจากน้ำท่วม โดยเฉพาะมหาอุทกภัยที่เกิดขึ้นเมื่อปี 2554 แต่ภัยพิบัติที่คร่าชีวิตคนและมีผู้บาดเจ็บมากที่สุดคือ ภัยจากถนน หรือภัยจากการคมนาคมขนส่ง ซึ่งเป็นสาเหตุของการเสียชีวิตที่สำคัญในลำดับต้นๆ ของประชากรในประเทศ ไม่นับรวมความสูญเสียด้านอื่นๆ เช่น ความเสียหายต่อครอบครัวและสังคม การสูญเสียค่ารักษาพยาบาลจากอุบัติเหตุ การสูญเสียแรงงานของชาติ และเกิดผลกระทบด้านจิตใจและเศรษฐกิจและครอบครัว ฯลฯ ซึ่งร้อยละ 90 ของภัยนี้เกิดจากการใช้รถอย่างประมาท ทำผิดกฎจราจรและเมาสุรา

ในขณะเดียวกัน พื้นที่ภาคเหนือมีปัญหาไฟป่าที่สร้างปัญหาหมอกควันที่เกิดขึ้นในช่วงฤดูแล้งเป็นประจำ นับตั้งแต่ปี 2550 และทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นจนส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ข้อมูลจากศูนย์ทะเบียนมະเร้งเชียงใหม่ ปี 2550 พบว่า “คนเชียงใหม่มีความเสี่ยงต่อการเป็นมะเร็งปอดมากกว่าคนไทยทั่วไปเกือบ 7 เท่าและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ” แม้ว่าภัยธรรมชาติจะเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเอง แต่บ่อยครั้งพบว่าการทำงานของมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งที่ซ้ำเติมให้ภัยธรรมชาติรุนแรงและเสียหายมากขึ้น เช่น เมื่อปี 2531 เหตุการณ์ดินโคลนและซุงถล่มหลังฝนตกหนักที่บ้านกะทูนเหนือ อ.พิปูน จ.นครศรีธรรมราช และ สร้างความเสียหายถึง อ.ลานสกา ซึ่งทั้งสองพื้นที่มีลักษณะที่ราบหุบเขา มีภูเขาล้อมรอบ ทำให้มีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตประมาณ 230 คน บ้านเรือนเสียหายกว่า 1,500 หลัง หรือเหตุการณ์ฝนตกหนักเมื่อวันที่ 10-11 สิงหาคม 2544 ที่บ้านน้ำก้อ อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์ จนเกิดดินถล่มน้ำป่าบนภูเขาสูงไหลเข้าหมู่บ้านที่อยู่ในรัศมี หอบเอาดินโคลน ซากต้นไม้มาพร้อมกับกระแสน้ำรุนแรง ซัดบ้านเรือนจำนวนมากหายไปในพริบตา และคร่าชีวิตชาวบ้านไปกว่า 147 คน ซึ่งทั้งสองเหตุการณ์ล้วนเป็นผลจากการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า เมื่อเกิดฝนตกหนักอย่างต่อเนื่องหน้าดินจึงอุ้มน้ำไม่ไหวและพังทลาย จนกลายเป็นโศกนาฏกรรมเสียหายครั้งใหญ่ นอกจากนี้ยังมีอีกหลายเหตุการณ์ที่สะท้อนถึงการซ้ำเติมให้ภัยธรรมชาติรุนแรงมากขึ้น

คลื่นยักษ์สึนามิในปี 2547 เป็นธรณีพิบัติครั้งรุนแรงที่สุดในประวัติศาสตร์ คร่าชีวิตคนใน 14 ประเทศ มากกว่า 2.3 แสนคนและสูญหายอีก 4.4 หมื่นคน ประเทศไทยนับเป็นหนึ่งในประเทศที่ได้รับความเสียหายผลจากเหตุการณ์ครั้งนั้น ทำให้ประเทศไทยเริ่มหันมาเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับภัยธรรมชาติ โดยเฉพาะการสร้างระบบเตือนภัยทั้งระดับชาติและท้องถิ่น รวมทั้งการให้ความรู้แก่ประชาชน พร้อมกับการชักชวนแผนการอพยพเพื่อลดความสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินอย่างต่อเนื่อง

ท่ามกลางความพยายามรับมือกับภัยพิบัติที่รุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ นายแพทย์ประเวศ วะสี ได้กล่าวในพิธีเปิดสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ 4 ในหัวข้อ “การรับมือภัยพิบัติ จัดการสุขภาพ” เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2555 ไว้ อย่างน่าสนใจว่า สังคมไทยคงจะเผชิญกับภัยพิบัติต่อไปในอนาคตข้างหน้า ทั้งที่เป็นภัยธรรมชาติ และวิกฤติในด้านต่างๆ ทั้งวิกฤติเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวิกฤติการเมือง พร้อมเสนอ 6 แนวทางในการรับมือ คือ 1) คนไทยต้องเปลี่ยนโลกทัศน์ วิถีคิดและจิตสำนึกใหม่ ให้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท เพราะการคิดว่าจะไม่สามารถประสบภาวะวิกฤติ จึงไม่มีใครเตรียมตัวและต้องเพิ่มสมรรถนะ เพื่อให้เกิดการตื่นตัวในข้อมูล 2) สร้างชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งทั่วประเทศ เพื่อรับมือภัยพิบัติและจัดการภัยสุขภาพ ต้องสำรวจข้อมูลภัยพิบัติในพื้นที่ที่จะเกิดจากอะไร จะป้องกันและรับมืออย่างไร ต้องใช้เครื่องมืออย่างไรบ้าง จะสื่อสารให้รู้ทั่วถึงกันอย่างไร ทำการชักชวนภัยพิบัติอย่างสม่ำเสมอ 3) มหาวิทยาลัยทุกแห่งควรมีสุนัขศึกษาภัยพิบัติเพื่อศึกษาลักษณะภูมิประเทศและภัยพิบัติที่จะเกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่ความร่วมมือระหว่างท้องถิ่นและชุมชนอย่างใกล้ชิด 4) มีระบบการสื่อสารที่ให้ความจริงอย่างทั่วถึงกัน 5) มีเครื่องมือตัดสินใจทางนโยบายและยุทธศาสตร์ระดับชาติ ควรมีคณะกรรมการป้องกันภัยพิบัติแห่งชาติ ซึ่งนอกจากมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน และหัวหน้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นกรรมการแล้ว ควรมีคณะกรรมการเสี่ยงข้างมากที่มีความรู้ มาจากผู้นำชุมชน นักวิชาการ และองค์กรอิสระ เพื่อสรรหาผู้มีความสามารถมาบริหารยุทธศาสตร์และทำงานต่อเนื่อง 6) ออกพระราชบัญญัติป้องกันภัยพิบัติแห่งชาติรวบรวมความรู้เกี่ยวกับภัยพิบัติทั้งหมดมาบัญญัติเป็นกฎหมายเพื่อกำหนดอำนาจหน้าที่ของทุกภาคส่วน

แม้จะยังไม่รู้ว่าภัยพิบัติภัยลำดับต่อไปที่คนไทยต้องเผชิญคืออะไร แต่บทเรียนที่คนไทยควรต้องเรียนรู้เสียทีหลังจากผ่านพ้นวิกฤติภัยครั้งแล้วครั้งเล่าก็คือ ประเทศไทยไม่ได้ปลอดภัยจากภัยพิบัติ ไม่ว่าจะเป็นน้ำท่วม พายุฝนฟ้าคะนอง ดินโคลนถล่ม อากาศหนาวเย็น ภาวะฝนแล้งยาวนาน หรือแผ่นดินไหวและสึนามิ ล้วนแต่เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่ทุกคนอาจพบเจอและต้องผ่านพ้น สิ่งที่ดีที่สุดในการเผชิญรับมือกับภัยต่างๆ เหล่านี้ก็คือ การยอมรับและเตรียมตัวให้พร้อม

วารสารสาธารณสุขและการพัฒนา ฉบับที่ท่านอ่านอยู่นี้เป็นฉบับพิเศษที่รวมบทความที่น่าสนใจในโอกาสที่วารสารครบรอบ 12 ปี จึงได้รับเกียรติจากท่านผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาสุขภาพอาเซียนท่านแรกคือ ศ.ดร. นพ.กระแส ชนะวงศ์ และผู้อำนวยการท่านปัจจุบันคือ ศ.ดร.สุภา เพ่งพิศ ที่เขียนจากประสบการณ์ทำงานอันยาวนานของท่านซึ่งหาอ่านได้ยากยิ่ง นอกจากนี้ยังมีบทความวิจัยที่เกี่ยวกับพัฒนาระบบให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ป่วยโรคเรื้อรัง และโปรแกรมสุขภาพเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีสุขภาพฟันที่ดี หวังว่าท่านผู้อ่านจะได้รับความรู้ไปกันเต็มๆ ในฉบับนี้กัน

อ.ดร.อรพินท์ เล่าชี

บรรณาธิการประจำฉบับ

ข้อมูลเพิ่มเติม: สุขภาพคนไทย 2556 ปฏิรูปประเทศไทย ปฏิรูปโครงสร้างอำนาจ เพิ่มพลังพลเมือง โดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (วปส.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.)

